

Social exclusion and social- population un/stability of peripheral and urban areas

Sociální exkluze a sociálně populační ne/stabilita periferních a urbanizovaných území

Jan KUBEŠ

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, katedra geografie, kubes@pf.jcu.cz

---

Abstract

On examples from the South Bohemia, the social- population un/stability in seats, municipalities and subregions alongside the continuum: core of sociogeographical attraction-nodal microregion (town, city) – suburban zone around the core – non-suburban zone of working commuting to the core – peripheral zone is being investigated. Methodology of the research is coming out from the conception of social population un/stability in territory defined for this research, and also from the conception of social exclusion, especially of the spatially contingent social exclusion, especially of the positional-peripheral social exclusion in a microregion. The social and population un/stability is marked out by some indicators which evaluate long-temporal population development and predictions of this development as well as quality of some social features.

Keywords: social exclusion, population stability, social stability, peripheral regions, South Bohemia

Klíčová slova: sociální exkluze, populační stabilita, sociální stabilita, periferní regiony, jižní Čechy

---

1. Úvod

Územně rozdílný hospodářský a s ním propojený sociální vývoj vytváří v území Česka rozdíly. Vedle v různé míře rozvojových území (v tomto příspěvku - stabilních území) určité hierarchické úrovně vystupují z mapy Česka také území upadající (nestabilní území). Zvláště v upadajících územích se uplatňuje prostorově podmíněná sociální exkluze.

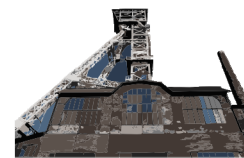
Tento příspěvek má charakter „working paper“. Seznamuje čtenáře s uskutečněnými a právě probíhajícími výzkumy a hodnoceními *územní rozmanitosti charakteristik obyvatelstva jižních Čech* na našem pracovišti, zejména *podél kontinua: periferní území sociogeografického mikroregionu – jádro tohoto mikroregionu* (kapitola 3.) a současně příspěvek také představuje související obecnější problematiku *konceptu sociální a populační ne/stability území* (kapitola 2.) a konceptu *sociální exkluze* (kapitola 4.). Na druhém místě jmenovaný koncept je v příspěvku rozvinut směrem k prostorově podmíněným sociálním exkluzím.

2. Sociální a populační ne/stabilita území

Popisy, hodnocení, vysvětlování a eventuelně i návrhy řešení populačních a sociálních rozdílů v území Česka jsou české humánní geografii vlastní a byly publikovány v množství prací. Zvláště v posledních letech, v souvislosti se zapojováním geografie do regionální a lokální politiky a rozvoje, zaznamenáváme zvýšený zájem o tuto problematiku. Pokud je výše uvedené nějak „konceptualizováno“, potom se pracuje s konceptem

perifernosti/polohové exponovanosti a vyplývajících geodemografických a sociálních rozdílů v území (např. Jeřábek, Havlíček, Dokoupil a kol. 2004, nebo Marada 2001), konceptem lidského a sociálního kapitálu v území (v sociologii např. Coleman 1988, v Česku, v geografii, např. Pileček 2010), konceptem endogenních sociálních rozvojových potenciálů v území, konceptem rozvoje územních komunit (nejčastěji venkovských – např. Perlín, Kučerová, Kučera 2010), konceptem prostorové sociální spravedlnosti, nebo s konceptem regionálních disparit (pokud tento původně ekonomický koncept zahrnuje i disparity sociální a populační). V tomto příspěvku je navíc popsán *koncept sociální a populační ne/stability území* a koncept prostorově podmíněných sociálních exkluzí (kapitola 4.).

Sociálně a populačně stabilní území (sídlo, obec, subregion obcí) by se mělo vyznačovat takovými charakteristikami obyvatel, které indikují kvalitu, stabilitu a možný rozvoj obyvatel a komunity – nedávnou, současnou a budoucí. Konkrétně jde například o zachování či přiměřený růst počtu obyvatel (v tom také příznivě hodnoty migrační a reprodukční bilance), dostatečně velké zastoupení mladé populace, nízkou nezaměstnanost, nebo o dostatečně vysokou vzdělanost středoškolskou a vysokoškolskou (tato nezaměstnanost, resp. vzdělanost není výrazně nad, resp. pod průměrem za širší území). Opakem je sociální a populační nestabilita území. Ta může být krátkodobá nebo dlouhodobá, parciální (například jen vysoká nezaměstnanost), nebo vicesložková.

Hodnocení sociální a populační ne/stability je založeno na indikátorech. Některé indikátory stability/nestabilitu indikují přímo (populační stagnace až přiměřený růst/depopulace), další poměřováním vůči středním hodnotám za širší území. Lze stanovit také indikátory zprostředkovaně vypovídající o sociální a populační ne/stabilitě, například indikátor intenzity výstavby bytů v rodinných domech. Důraz musí být kladen na kvalitu vstupních dat, indikátorů a tedy i hodnot indikátorů – na jejich přesnost, aktuálnost, reprezentativnost, kontextuálnost, souborovou komplexnost a vyváženost. Je třeba pracovat s co největší územní podrobností – se sídly nebo obcemi, protože údaje za spádově nodální (nejčastěji územně správní) regiony v sobě skrývají velmi rozdílné údaje za rozmanité obce a sídla tohoto regionu.

3. Výzkumy územní rozmanitosti charakteristik obyvatelstva jižních Čech na pozadí konceptu sociální a populační ne/stability území

Tabulka 1. Sociální a populační ne/stabilita v typech obcí podél kontinua: periferní obce – jádra sociogeografických mikroregionů (Jihočeský kraj, rok 2009, 2001)

Typy obcí	Hodnoty indikátorů sociální a populační ne/stability						
	DVO	SVO	-14	65+	NEZ	MAT	NBY
			/%/	/%/	/%/	/%/	
Periferní obce	0,81	0,95	13,6	17,6	11,1	20,7	2,5
Semiperiferní obce	0,94	1,04	14,4	16,1	9,3	25,6	2,8
Suburbánní obce ČBA a TA	1,41	1,28	15,7	12,1	6,9	37,5	7,3
Jádra mikroregionů	1,31	0,99	14,2	15,1	8	39,4	2,3
Jihočeský kraj	1,1	1,02	14,3	16,2	9,6	25,1	3

DVO – index dlouhodobého vývoje počtu obyvatel 1971 – 2009

SVO – index střednědobého vývoje počtu obyvatel 1990 – 2009

-14 - podíl obyvatel ve věku 0 – 14 v roce 2009 (31.12.)

+65 - podíl obyvatel ve věku 65+ v roce 2009 (31.12.)

NEZ – míra registrované nezaměstnanosti EA k 31.12.2009

MAT – podíl obyvatel s maturitou na obyvatelstvu starším 15 let (Sčítání 2001)

NBY – počet nových bytů dokončených v letech 2000 – 2008 na 1000 obyvatel

Periferní obce – časově dlouhé nebo špatné napojení veřejnou dopravou na jádra

Suburbánní obce ČBA a TA – obce v okolí Č. Budějovic a Tábora s příměstskou zástavbou

Jádra mikroregionů – 17 obcí s rozšířenou působností + Veselí n. L.

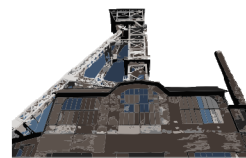
Semiperiferní obce – obce výše nezařazené

Zdroj: Kubeš, Kraft 2010

V letech 2006 – 2009 jsme uskutečnili výzkum metropolitního regionu Českých Budějovic. Jedním z výstupů tohoto výzkumu byla dvoudílná monografie s kapitolou *Kubeš, Hajičková, Švec 2009*, ve které jsme sledovali a vysvětlovali územní rozmanitost mnoha geodemografických a sociálních charakteristik obyvatelstva žijícího v jednotlivých urbanistických obvodech Českých Budějovic a částech obcí (v sídlech) středně rozsáhlého zázemí Českých Budějovic. Tyto urbanistické obvody a části obcí byly následně seskupeny do „koncentrických“ zón: jádro města – vnitřní město mimo jádro – předměstí – suburbia

Analýzou spojů veřejné dopravy jsme v jižních Čechách vymezili periferní obce a jejich subregiony – *Kubeš, Kraft 2010*. Periferní obce měly problémové napojení na jádra mikroregionů (sídelní střediska mikroregionální úrovně) – měly v tomto napojení malý počet spojů, nebo se tyto spoje vyznačovaly příliš dlouhou dobou jízdy. Vymezili jsme 7 pohraničních, 6 mezikrajských a 9 vnitrokrájských periferních subregionů. Následně jsme uskutečnili indikaci sociální a populační ne/stability v těchto subregionech (nejméně stabilní se ukázaly mezikrajské periferní subregiony) a také podél kontinua: periferní obce – semiperiferní obce – suburbánní obce Českobudějovické a Táborské aglomerace - jádra mikroregionů (nejstabilnější se jevíly suburbánní obce – Tabulka 1.), a to s využitím v kapitole 2. zmíněných dat a indikátorů.

příměstské krajiny – suburbia venkovské krajiny – blízká - další venkovská sídla. V Tabulce 2. indikované populační ztráty jádra a celého vnitřního města se v posledních několika letech zastavily, sídliště začala populaci mírně ztrácet, suburbia rostou stále, ale od roku 2007 se zde tempo růstu zmírňuje. Zastoupení mladé skupiny obyvatel zobrazuje druhý i třetí sloupec tabulky. Také v tomto ohledu dochází od roku 2001 ke změně – obyvatelstvo vnitřního města o něco omládl, mírně stárne obyvatelstvo sídlišť a nově i suburbii. Podíly obyvatel narozených v obci bydliště jsou poněkud ovlivněny velkou velikostí obce Českých Budějovic a

malou velikostí mnoha řešených venkovských obcí. Vysoký podíl vyjíždějících za prací ze suburbii (šestý sloupec) je logický, vyplývá z podstaty suburbii. Podíl vysokoškoláků od roku 2001 značně vzrostl, rozdíl mezi zónami indikované v sedmém sloupci ale asi přetrvávají. Potřebu automobilu v suburbii a ve venkovských sídlech kvůli dojíždění za prací a službami dokumentují údaje v posledním sloupci tabulky.

V česko - rakouském pohraničí, konkrétně v pohraničních Novohradských horách, jsme sledovali na základě územně podrobných dat ze sčítání obyvatel dlouhodobou vysokou depopulaci až zánik zdejších sídel (sledovali jsme 179 sídel na české straně a 286 sídel na rakouské straně), a to podle subregionů, vzdálenosti od státní hranice, vzdálenosti od měst, obslužné

vybavenosti, komunikační vybavenosti, nadmožské výšky a podle populační velikosti. V rámci české strany byla po druhé světové válce výrazně vyšší depopulace v sídlech v blízkosti státní hranice, od měst vzdálených, komunikačně nevybavených, ve vyšší nadmožské výšce a v sídlech velmi malých a malých. Celkem 43 sídel zde zaniklo. Populačně stagnovala nebo rostla socialistickou sídelní politikou ustanovená venkovská sídelní střediska. Původní poměrně husté venkovské osídlení se sídly různých velikostí se zde zredukovalo na osídlení několika velkých venkovských sídelních středisek doplněných malými osadami a samotami vzniklými z dřívějších vesnic – Kubeš 2007. Tato zásadní proměna osídlení následně ovlivnila vývoj zdejší krajiny – Kubeš, Mičková 2003.

Tabulka 2. Charakteristiky obyvatel v zónách metropolitního regionu Českých Budějovic (2001, 1970 – 2005)

Zóna	Charakteristiky obyvatel							
	DOB	-14	IST	NAR	EAS	EAV	PVS	ADO
		!%/	!%/	!%/	!%/	!%/	!%/	!%/
Jádro města	63,6	15	83,8	56,5	66,4	10,1	17,4	59,1
Vnitřní město mimo jádro	85,7	13,4	135,7	53,1	61,7	12	12,4	59,4
Předměstí	103,2	16,8	67,4	50,7	60,3	13,4	13,1	66,5
Sídliště	100,1	17	68,5	48,2	61,3	14,1	13,3	63
Suburbia příměst. Krajiny	129,5	16,4	74,8	37,2	55	70,6	10,3	78,2
Suburbia venkov. Krajiny	137,6	16,3	75,4	44,9	51,7	70,3	8,5	77,8
Venkovská sídla blízka	111,6	17,9	69,3	50,0*	46,2	68,7	4,6	81,1
Venkovská sídla další	106,6	16	111,3	54,5*	40	65,3	4,3	70,9

DOB – index vývoje počtu obyvatel 1991 - 2005

-14 – podíl obyvatel ve věku 0 - 14 (Sčítání 2001)

IST – index stáří obyvatel (Sčítání 2001)

NAR – podíl obyvatel narozených v obci bydliště (Sčítání 2001), * populačně malé obce

EAS – podíl ekonomicky aktivních obyvatel ve službách (Sčítání 2001)

EAV – podíl ekonomicky aktivních obyvatel vyjíždějících za prací mimo obec (Sčítání 2001)

PVS – podíl obyvatel s vysokoškolským vzděláním na obyvatelstvu 15+ (Sčítání 2001)

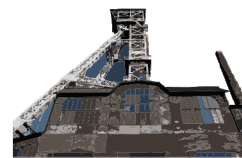
ADO – podíl osob v domácnostech s automobilem (Sčítání 2001)

Zdroj: Kubeš, Hajičková, Švec 2009

Podobný, ale na tehdejší aktuální stav více zaměřený a tematicky obsáhlejší výzkum jsme uskutečnili na konci 90. let v několika stovkách sídel okresů Písek a Tábor – Kubeš ed. 2000. Depopulace v období socialismu zasáhla velkou většinu zdejších venkovských sídel, (výjimkou byly větší střediskové vesnice a některá sídla v blízkosti měst), nejvíce sídla malá, nedostatečně veřejnou dopravou obslužená, nevybavená službami, nevybavená agroprůmyslem. Souvislost komunikační nevybavenosti a depopulace jsme zde neprokázali. Největší ztráty obyvatelstva se mapově zobrazují na Míroticku, ve zdejších Povltaví a na Mladovožicku. Města zde populačně rostla a to především na úkor okolního venkova.

Sociální a sociálně geografická realita se stále vertikálně (strukturálně) a prostorově vyvíjí, je velmi komplexní –

mnohorozměrná, je propojena složitými a hierarchizovanými podmíněnostmi a vazbami. Zjištěné pravidelnosti nebývají jednoznačné, odchylky je třeba vysvětlovat působením z počátku nesledovaných faktorů. Například v příspěvku Kubeš, Kraft 2010 jsme vymezili množství periferních subregionů jižních Čech. V některých z nich byla ovšem, proti předpokladům, indikována stabilita, a to prostřednictvím více indikátorů. Příčinou byla například blízkost rozvojového Temelína, nebo příznivé působení horského cestovního ruchu. Někdy jsme měli problém s kvalitou dat – například statisticky vysoká nezaměstnanost v pohraničí s Rakouskem a Bavorskem zde byla vzhledem k „prací načerno“ reálně nižší. Nebylo možné se dostat k údajům o majetku a příjmu. Údaje pocházející ze Sčítání lidu 2001 byly již zastaralé.

4. Prostorové podmíněné sociální exkluze

Pojem sociální exkluze (sociální vyloučení) je v současnosti velmi frekventovaným pojmem v sociologické i politologické literatuře, také v rámci sociální politiky EU. Prvně byl použit ve Francii v 80. letech představiteli kritizujícími sociální politiku tehdejší francouzské vlády.

Sociální exkluzi chápou sociologové a další sociálně orientovaní výzkumníci jako stav, při kterém jsou někteří lidé, některé skupiny lidí, do značné míry vyloučeni z některých běžných a potřebných společenských aktivit a možností (z přístupu k práci, dostatečné mzdě, vzdělání, zdravotní péči, bydlení, ...), přičemž toto vyloučení si většinou nepřejí, obvykle ho nemohou výrazněji ovlivnit a není celospolečensky žádoucí. Definování sociální exkluze, ale i sociální inkluze, či sociální koheze, se věnovali kromě západních sociologů také čeští sociologové – např. Mareš 2000, Mareš, Sirovátka 2008, nebo Musil 2008. V sociologických státech se píše nejčastěji o *sociální exkluzi sociálně strukturální (A)* – o sociálním vyloučení chudých, zdravotně handicapovaných, starých, mladých, málo vzdělaných, etnicky nebo nábožensky minoritních a dalších skupin obyvatel (také odchovanci dětských domovů, předlužení obyvatelé, bezdomovci, propuštění vězni) v rámci určité společnosti.

Sociologové ovšem také zkoumali sociální vyloučení ve specifických lokalitách ležících uvnitř měst a sídelních aglomerací – v ghettech a slumech. Sledovali také sociální vyloučení ve venkovských oblastech, ovšem prostřednictvím sociální exkluze typu A. Shucksmith, Chapman 2002 a Philip, Shucksmith 2003 řešili ve svých článcích sociální exkluzi na britském venkově. Shucksmith 2004 se pak ještě soustředil na sociální vyloučení britské venkovské mládeže ve vztahu k pracovním příležitostem, v Kanadě se těmito tématy zabýval Reimer 2004, v Irsku Commins 2004. Pro EU bylo vypracováno množství studií s touto tematikou, rok 2010 byl EU vyhlášen rokem boje proti chudobě a sociálnímu vyloučení.

Někteří prostorově orientovaní sociologové a humánní geografové začali později upozorňovat na existenci sociálního vyloučení způsobeného životem v odlehlých územích a územích nedobře dopravně napojených – Gray, Shaw, Farrington 2006, nebo u nás Musil, Müller 2008. Systematické zpracování této problematiky však zatím chybí. Následující text nastiňuje problematiku druhového rozčlenění *prostorově podmíněných sociálních exkluzí (B)*. Tyto sociální exkluze jsou v tomto textu chápány v širším pojetí, jako obtíže vyplývající z bydlení (ze života) v určitých specifických územích ve srovnání s průměrnými podmínkami bydlení (života) v širším území.

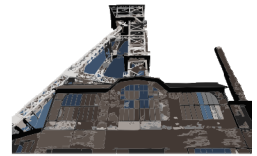
Sociální exkluze vyplývající z bydlení v sociálně problémových lokalitách měst (Ba) se projevuje v chudých až segregovaných lokalitách až čtvrtích měst, které se vytvářejí většinou v zástavbě méně kvalitní, zanedbané, nebo v zástavbě za urbanistickými bariérami, či v zástavbě s nedobrym životním prostředím, kam se postupně soustřeďuje chudé, nějak postižené, minoritní, eventuelně problémové obyvatelstvo. Chudoba, život v nekvalitním vnějším a vnitřním obytném prostředí, často problémové sociální prostředí, to jsou některé atributy přebývání zde žijících obyvatel.

Sociální exkluze vyplývající z bydlení v horských územích (Bb), eventuelně také v severských územích, se uplatňuje především na mikro a mezo regionální úrovni. Vysoké náklady na vytápění, výstavbu a údržbu domů a komunikací, produkci potravin, řídké osídlení a komunikace, výskyt přírodních kalamit, to jsou některé zdejší obtíže, které neznačí obyvatelé níže položených území. Jistě také existuje *sociální exkluze vyplývající z bydlení v územích se znečištěným životním prostředím (Bc)*, především v lokalitách a mikroregionech se znečištěným ovzduším, s dopady na zdraví zdejších obyvatel a s vícenáklady na zdravotní péči. Poněkud jiného druhu je *sociální exkluze vyplývající z bydlení v územích s relativně nedávno vzniklými ekonomicko strukturálními problémy (Bd)*, ovlivňujícími zaměstnanost a příjmy obyvatel (v mikro a mezo regionech).

Pro náš příspěvek je zásadní *sociální exkluze vyplývající z bydlení v polohově periferních územích (Be)*. Postihuje obyvatele žijící v územích s periferní polohou vůči jádru příslušného regionu. V jádru regionu a v jeho okolí bývá dostupná rozmanitá nabídka pracovních příležitostí a služeb pro obyvatele. Obyvatelé žijící příliš daleko od této nabídky, žijící v periferních územích, tuto nabídku nemohou běžně využívat. Toto vyloučení se uplatňuje na mikro, mezo i makro regionální úrovni, eventuelně i uvnitř rozsáhlých obcí. Mikroregionální úroveň je v ohledu Be nejzásadnější, neboť v ní jde o dosažitelnost velké většiny pracovních příležitostí a nejčastějších služeb denní dojížděnkou – *sociální exkluze vyplývající z bydlení v periferních subregionech sociogeografických mikroregionů (Be1)*.

Pokud v nějakém území, resp. na nějakého obyvatele, skupinu obyvatel, působí současně více druhů sociálních exkluzí, potom se jejich negativní působení sčítá. V horských územích (Bb), zasažených exhaláty z nedalekých tepelných elektráren (Bc), vyznačujících se rozpadajícím se horským zemědělstvím a lesnictvím (Bd), nacházejících se daleko od mikroregionálních jader osídlení (Be1), je život obyvatel velmi obtížný, zvláště obyvatel s nízkými příjmy (Aa), vysokého věku (Ab) nebo se zdravotním handicapem (Ac). Středoškolsky vzdělaný středněvěký středněpříjmový zaměstnanec podniku lokalizovaného ve městě bydlicí v od města

značně vzdáleném periferním sídle je, jako téměř všichni zde bydlící, „zasazen“ sociální exkluzí Be1, pokud bydlí v Jihočeském kraji například v blízkosti státní hranice, tak i Be2 a Be3 (velká vzdálenost od Českých Budějovic a Prahy), pokud bydlí na Kvildsku či Stožecku tak i Bb, pokud na Novohradsku tak i Bd, pokud se jedná o malou osadu či samotu vzdálenou od střediskového venkovského sídla Novohradská, tak i Be0.

5. Místo závěru

Pokud byly v sociologických studiích zmiňovány nebo analyzovány sociální exkluze vycházející z prostorového podmínění, potom se obvykle jednalo o sociální exkluzi uplatňující se v městských ghettech a slumech, nebo o sociální exkluzi sociálně strukturální (neprostorovou), ale jako takovou sledovanou ve specifických typech území – na venkově, v územích ekonomicky problémových, atp. V tomto příspěvku jsou jednotlivé neprostorové a prostorově podmíněné druhy sociálních exkluzí rozčleněny, sledovány zvlášť, a následně eventuelně sčítány.

Sociální vyloučení jako takové by bylo jistě možné analyzovat postupy sociologického dotazování a vyhodnocování tohoto dotazování. Bylo by to však velmi náročné, pokud bychom chtěli odkrýt všechny dimenze sociální exkluze a to ve všech lokalitách řešeného regionu. Některé druhy sociální exkluze by bylo možné vyhledávat zprostředkovaně – například „perifernostní“ sociální exkluzi Be1 na základě problémové dopravní dosažitelnosti měst z periferních sídel. Ale ne všichni obyvatelé žijící v periferních územích jsou reálně plně zasazení Be1, neboť bydlí sice v periferním území, ale nemají problém se zaměstnáním, neboť pracují například ve zdejších cestovním ruchu. Ne všichni reálně sociálně vyloučení si své vyloučení přímo uvědomují a jen někteří z nich veřejně upozorňují na problémy vyplývající z jejich nezaviněného vyloučení.

V tomto příspěvku popsáný koncept sociální a populační ne/stability území je, ve srovnání s konceptem sociální exkluze, poněkud jinak založen (vychází z analýzy statistických údajů a z vyhodnocení rozvojových předpokladů) a má o něco širší záběr. Jsou zde ale také mnohé podobnosti a styčné plochy, například v segmentu zaměstnanosti, vzdělanosti, zastoupení starší populace. Vyšší sociální a populační nestabilitu v určitém území je také možné, do určité míry, považovat za výsledek zdejšího působení sociální exkluze, zvláště sociální exkluze prostorově podmíněné. Prohlubující se zdejší nestabilita pak dále prohlubuje zdejší sociální vyloučení.

Sociální exkluze, stejně tak sociální a populační nestabilita, by měla být zmírňována prostřednictvím sociální, sociálně-regionální a regionální politiky. Nad oběma výše popisovanými a dalšími v úvodu příspěvku zmíněnými koncepty stojí koncept celostně pojmávané

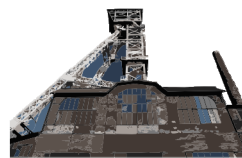
kvality prožívaného života. Takováto obtížně měřitelná kvalita života v periferním horském či venkovském sídle pak může být někdy vyšší, než kvalita života ve městě. Humánní geografie by měla věnovat konceptu sociální exkluze i dalším zmíněným konceptům patřičnou pozornost.

Použitá literatura:

- COLEMAN, J., S. (1988): Social capital in the creation of human capital. *American Journal of Sociology*, 94, Supplement, p. 95–120.
- COMMINS, P. (2004): Poverty and social exclusion in rural areas: characteristics, processes and research issues. *Sociologia Ruralis*, 44, No. 1., p. 60-75.
- GREY, D., SHAW, J., FARRINGTON, J. (2006): Community transport, social capital and social exclusion in rural areas, *Area*, 38, No. 1, p. 89-98.
- JEŘÁBEK, M., DOKOUPIL, J., HAVLÍČEK, T. a kol. (2004): České pohraničí – bariéra nebo prostor zprostředkování? *Academia*, Praha, 296 s.
- KUBEŠ, J. (2007): Rozdílný populační vývoj v sídlech české a rakouské části přeshraničního regionu "Novohradské hory - Freiwald" mezi lety 1869 - 2001. *Kladyán*, 4, No. 1., s. 32-55.
- KUBEŠ, J. ed. (2000): Problémy stabilizace venkovského osídlení ČR. Česká Budějovice, Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Pedagogická fakulta, katedra geografie, 164 s.
- KUBEŠ, J., HAJÍČKOVÁ, J., ŠVEC, P. (2009): Rozmanitost sociální a demografické prostorové struktury Českých Budějovic a jejich zázemí. In: Kubeš, J. a kol.: „Urbánní geografie Českých Budějovic a Českobudějovické aglomerace I.“, Ústav vědy a výskumu Univerzity Mateje Bela v Banské Bystrici, s. 114–156.
- KUBEŠ, J., KRAFT, S. (2010): Periferní regiony jižních Čech a jejich sociálně populační stabilita. *Sociologický časopis/Czech sociological Review*, 46 – v přípravě.
- KUBEŠ, J., MIČKOVÁ, K. (2003): Development of horizontal landscape structure in the Pohořsko region (the Czech-Austrian frontier) between 1938-2000. *Ekológia (Bratislava)*, 22, No. 3., p. 269-283.
- MARADA, M. (2001): Vymezení periferních oblastí Česka a studium jejich znaků pomocí statistické analýzy. *Geografie*, 106, č. 1, s. 12-24.

XXII SJEZD ČESKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI OSTRAVA 2010

- MAREŠ, P. (2000): Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 36, No. 3., s. 285-297.
- MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T. (2008): Sociální vyloučení (exkluze) a sociální začleňování (inkluzie) – koncepty, diskurz, agenda. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 44, No. 2., s. 271-294.
- MUSIL, J. (2008): Slovo úvodem: Stará otázka se vrací: co drží společnost pohromadě? Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 44, No. 2., s. 237-246.
- MUSIL, J., MÜLLER, J. (2008): Vnitřní periferie v České republice jako mechanismus sociální exkluze. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 44, No. 2., s. 321-348.
- PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S., KUČERA, Z. (2010): Typologie venkovského prostoru Česka. Geografie, 115, č. 2., s. 151–187.
- PHILIP, L. J., SCHUCKSMITH, M. (2003): Conceptualizing social exclusion in rural Britain. European Planning Studies, 11, No. 4., p. 461-480.
- PILEČEK, J. (2010): Koncept sociálního kapitálu: pokus o přehled teoretických a metodických východisek a aplikačních přístupů jeho studia. Geografie, 115, č. 1, s. 64–77.
- REIMER, B. (2004): Social exclusion in a comparative context. Sociologia Ruralis, 44, No. 1., p. 76-94.
- SHUCKSMITH, M. (2004): Young people and social exclusion in rural areas. Sociologia Ruralis, 44, No. 1., p. 43-59.
- SHUCKSMITH, M., CHAPMAN, P. (2002): Rurality, local rural development and social exclusion in the UK. Rural development and social exclusion. Sociologia Ruralis, 38, No. 2., p. 225-242.

Autor děkuje za finanční podporu Grantové agentury Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích (GA JU 072/2010/S).

Adresa autora:

Doc. RNDr. Jan Kubeš, CSc.
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
katedra geografie
Jeronýmova 10
371 15 České Budějovice
kubes@pf.jcu.cz